

Helena Wiórkiewicz

Witold Szolginia 1923-1996

Niepodległość i Pamięć 3/2 (6), 212-217

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Helena Wiórkiewicz

Witold Szolginia

1923 - 1996

30 czerwca 1996 roku zmarł Witold Szolginia, doc. dr hab. inż. arch., wieloletni pracownik instytutów naukowych, autor prac naukowych i popularno-naukowych z dziedziny planowania przestrzennego, urbanistyki i architektury, wybitny popularyzator nauki i techniki. Witold Szolginia był pisarzem, poetą, grafikiem, wiernym miłośnikiem rodzinnego Lwowa, któremu poświęcił wiele cennych publikacji literackich i publicystycznych. Za stałe utrwalanie pamięci o Lwowie w słowie i piśmie, prozą, wierszem, odznaczony został w roku 1981 Krzyżem Obrony Lwowa. Odszedł, szeroko znany i bliski nam, Wielki Lwowianin, który swoją działalnością i żywym słowem głoszonym na spotkaniach m.in. w Muzeum Niepodległości w Warszawie upowszechniał dzieje polskiego Lwowa, utrwalał pamięć o tym mieście "Semper Fidelis".

Witold Szolginia urodził się 11 marca 1923 roku we Lwowie, jako syn Leona i Adeli z Bukowskich. Rodzina Szolginów, do ekspatriacji w maju 1946 roku, mieszkała we Lwowie przy ul. Łyczakowskiej 137 wraz z dwoma synami, starszym Witoldem i młodszym o 2 lata Lesławem. Witold Szolginia naukę rozpoczął w 1929 roku w Publicznej Szkole Powszechnej Męskiej im. św. Antoniego przy ul. Głowińskiego na Łyczakowie. W latach 1935 - 1939 uczęszczał do VI Państwowego Gimnazjum im. Stanisława Staszica przy ul. Łyczakowskiej 37. Po uzyskaniu małej matury w 1939 roku, już pod okupacji sowiecką, kontynuował naukę w Szkole Średniej nr 12 (było to przemianowane i przeorganizowane dawne Gimnazjum i Liceum VI, z większością przedwojennych nauczycieli). 21 czerwca 1941 roku otrzymał świadectwo maturalne z wynikiem celującym, uprawniającym do wstępu na wyższą uczelnię bez egzaminu wstępnego.

W czasie okupacji niemieckiej we Lwowie zarabkował: sprzedawał gazety, był też okresowo gońcem w urzędzie skarbowym. Uczestniczył w pracy konspiracyjnej biorąc udział w redagowaniu i kolportażu tajnej prasy. M.in. projektował winietę do jednego z podziemnych czasopism.

Po ponownym zajęciu Lwowa przez Sowieców rozpoczął w 1944 roku studia w Lwowskim Instytucie Politechnicznym na Wydziale Architektoniczno-Budowlanym (to ówczesna nazwa Politechniki Lwowskiej Wydziału Architektury) i studiował tam 2 lata.

W maju 1946 roku w ramach tzw. "Akcji repatriacyjnej" rodzinę Szolginów wysiedlono ze Lwowa. Rodzice osiedli w Opolu, zaś Witold Szolginia w Krakowie. Na Politechnice Krakowskiej kontynuował studia i w 1950 roku uzyskał dyplom magistra inżyniera architekta.

W sierpniu 1949 roku ożenił się z Wandą Izert studentką historii Uniwersytetu Warszawskiego i przeniósł się na stałe do Warszawy. Rozpoczął tu jednocześnie pracę zawodową i kolejno pracował: jako starszy asystent w Instytucie Techniki Budowlanej, od 1952 - adiunkt w Instytucie Urbanistyki i Architektury, w 1974-1986 w Instytucie Kształtowania Środowiska, od 1980 na stanowisku docenta. Następnie przeszedł do Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej i jako docent pracował tam do przejścia na emeryturę w październiku 1990 roku.

Stopnie naukowe - doktora (1975) i doktora habilitowanego (1979) - uzyskał na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. W listopadzie 1981 roku uzyskał status twórcy, przyznany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki na wniosek SARP.

Pośród wielu prac naukowych i popularno-naukowych Witolda Szolginia do najbardziej znanych należą: "Estetyka miasta", "Informacja wizualna w krajobrazie miejskim", "Ład przestrzenny w zespole mieszkaniowym", "Leksykon urbanistyki i architektury", "Architektura i Budownictwo" - pierwsza polska encyklopedia w tej dziedzinie, "Cuda architektury", "Cuda inżynierii", "Życie miast", "Poczet wielkich architektów", "Historiografia urbanistyki i architektury dawnego Lwowa", "Mini encyklopedia. Architektura", "Najstarsze widoki Lwowa"

Oprócz wymienionych i kilkudziesięciu innych publikacji książkowych napisał 8 tomów z cyklu "Tamten Lwów"¹, także "Dom pod Żelaznym Lwem" - wspomnienia z czasów lwowskich, "Na Wesolej Lwowskiej Fali" (monografia przedwojennych audycji rozgłośni lwowskiej Polskiego Radia), zbiory wierszy "Kwiaty lwowskie" i "Krajobrazy serdeczny" wyd. łączne w 1995 r.; (pisane lwowskim bałakiem). Ponadto opracował grafiki, które zostały wydane w tece "Lwów w grafice" (44 grafiki lwowskich krajobrazów oraz zabytków rodzinnego miasta). Rysował portrety, wykonał też exlibrisy przeważnie dla przyjaciół, projekty okładek książkowych do książek Jana Parandowskiego, ilustracje do własnych książek. Przez 7 lat, począwszy od 1989 roku, w Programie III Polskiego Radia występował w niedzielnych gawędach pt. "Krajobrazy serdeczne". Miał wiele wieczorów autorskich i prelekcji o Lwowie w Oddziale Stołecznym Towarzystwa Miłośników Lwowa, jak również w innych miastach Polski. Niezwykle uczynny, udzielał licznych konsultacji telefonicznych i osobistych dotyczących tematyki lwowskiej.

Do tych, którzy mieli okazję i szczęście współpracować z Witoldem Szolginią należy Muzeum Niepodległości w Warszawie. Do współpracy Muzeum z docentem doktorem habilitowanym inżynierem architektem Witoldem Szolginią doszło - ujmując rzecz krótko - z powodu Lwowa i dla Lwowa. A zaczęło się to w końcu 1992 roku, gdy Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział Stołeczny oraz Muzeum Niepodległości w Warszawie wspólnie powołały KOLEKCJĘ LEOPOLIS, będącą nawiązaniem do tradycji przedwojennego Towarzystwa Miłośników Przeszłości Lwowa. W. Szolginia był współzałożycielem i od początku członkiem osiemnastoosobowej Rady Kolekcji

1 Cykl "Tamten Lwów" obejmuje osiem tomów: T. I. *Oblicze miasta* Wr. 1992; T. II: *Ulice i place*, Wr. 1993; T. III *Świątynie, gmachy, pomniki*, Wr. 1993; T. IV: *My, Lwowianie*, Wr. 1993; T. V *Życie miasta*, Wr. 1994; T. VI *Rozmaitości*, Wr. 1994; T. VII *Z Niebios nad Lwowem*, Wr. 1996; T. VIII *Arcyłwowanie* /oddane do druku/.

Leopolis Muzeum Niepodległości w Warszawie. Aby utrwalić fakt powstania Kolekcji, od razu, bez rozgłosu, opracował jej znak graficzny. Przez ponad trzy i pół roku aktywnie uczestniczył w realizacji statutowych zadań Kolekcji Leopolis: brał udział w działalności wystawienniczej, gromadzeniu zbiorów, upamiętnianiu i upowszechnianiu historii Lwowa i Małopolski Południowo-Wschodniej.

W 1993 roku był współinicjatorem, współorganizatorem i współautorem wystawy "LWOWSKIE CYMELIA". Ekspozycja ta, przygotowana ze zbiorów prywatnych trzech Lwowian: Jerzego Janickiego, Witolda Szolginia i Janusza Wasylkowskiego, była prezentowana w Muzeum Niepodległości w Warszawie od 5 maja do 15 czerwca i zainaugurowała działalność Kolekcji Leopolis. Witold Szolginia eksponował wówczas obszerne zbiory obrazujące życie naukowe i kulturalne Lwowa w okresie od drugiej połowy XIX wieku po rok 1939, unikatowe materiały o działalności zespołu artystycznego "Wesołej Lwowskiej Fali" oraz dokumenty i pamiątki osobiste z rodzinnego miasta. Mimo dającej już wtedy o sobie znać chorobie serca troskliwie, z ogromnym zaangażowaniem wspomagał wykonawców wystawy. Jako Lwowianin, ale też i architekt, tak bardzo pragnął, aby ta pierwsza wystawa KOLEKCJI LEOPOLIS rzetelnie, jak najlepiej i najpiękniej swoją treścią i formą przypominała Jego ukochane i najpiękniejsze na świecie miasto Lwów. Do folderu wystawy "LWOWSKIE CYMELIA" napisał bardzo osobisty tekst, zatytułowany "Wyznanie", w którym omawiając zbierane przez siebie pamiątki - fotografie, książki szkolne i inne, strzępy lwowskich gazet, medale i znaczki, zasuszone kwiatki z Pohulanki..., nazwał tak ładnie "na swój własny, prywatny użytek" - "dobrami zastępczymi", "odpryskiem tamtego zaprzeszczonego czasu, magicznym katalizatorem pamięci", a 18 maja 1993 r. wystąpił w "Gawędzie o Lwowie" imprezie towarzyszącej tejże wystawie. Ponad stu zebranych słuchaczom opowiadał o Starym Lwowie; mówił z ogromnym znanstwem, któremu towarzyszyła też równie wielka emocja i serdeczność. Niezwykle plastycznie opisując ważne budowle, gmachy, kościoły i świątynie, place i ulice we Lwowie, oczywiście "zaprowadził" słuchaczy na ul. Łyczakowską do domu pod numerem 137, do Jego rodzinnego domu, który już wcześniej opisał w książce "Dom pod żelaznym lwem".

Witold Szolginia bardzo troszczył się o zbiory KOLEKCJI LEOPOLIS. Na swoich spotkaniach, także poza Muzeum Niepodległości, w gawędach radiowych w Polskim Radiu apelował do słuchaczy o przekazywanie pamiątek dokumentujących przeszłość Lwowa i dzieje jego mieszkańców. Sam - w okresie od grudnia 1992 do połowy 1996 roku - przekazał do zbiorów KOLEKCJI LEOPOLIS ponad 400 różnego rodzaju obiektów, co stanowi prawie jedną czwartą całości zgromadzonych w Kolekcji darów. Wśród przekazanych zażytków wyjątkową wartość badawczą i ekspozycyjną posiadają zwarte, unikatowe materiały o działalności zespołu artystycznego "Wesołej Lwowskiej Fali" z lat 1934 - 1946 (zespół występował pod nazwą "Wesołej Lwowskiej Fali" do 11 września 1939 r., a następnie od września 1939 do 13 lutego 1940 działał w Rumunii jako Polski Zespół Artystyczny YMCA - "Lwowska Fała", potem jako Czołówka - Teatralna Wojska Polskiego "Lwowska Fała" - we Francji, Anglii, Holandii). W tej obszernej grupie materiałów znajdują się fotografie (oryginalne i reprodukcje), różne druki (programy występów, afisze, zaproszenia ...) oraz dokumenty Henryka Vogelfängera (1907-1990), słynnego "Tońka". Pamiątkowym ekspona-

tem jest m. in. beret wojskowy Henryka Vogelfängera z gwiazdką, którą gen. Stanisław Maczek zerwawszy ze swego naramiennika przypiął do beretu "Tońka" podczas mianowania go na podporucznika 1 grudnia 1944 w Bredzie. Cenne są dwa pamiętniki - albumy stanowiące własność Pani Władzy Majewskiej, głównej aktorki zespołu "Lwowskiej Fali" (po wojnie zam. w Londynie)². Owe pamiętniki dokumentują szlak wojenny "Lwowskiej Fali" w okresie od 11 września 1939 do 26 stycznia 1945 i zawierają: wpisy różnych osób, fotografie zespołu, pocztówki, wiersze, rysunki (malunki), recenzje i notatki prasowe z występów "Lwowskiej Fali", odciski pieczęci, znaczki pocztowe Poczty Polskiej wydane na obczyźnie w latach 1939-1943, mapę Rumunii z zaznaczoną trasą występów oraz kalendarium występów "Lwowskiej Fali" od 11 września 1939 do 11 lipca 1941. Witold Szolginia zamierzał przekazać do zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie Księgę Pamiątkową Rozgłośni Lwowskiej Polskiego Radia, ufundowaną "Lwowskiej Fali" przez Pierwszą Samodzielną Brygadę Spadochronową w Szkocji w 1944 roku. Ciągłe ogromnie zajęty pracą, niestety nie zdążył sam przekazać tego daru. Wypełniając wolę zmarłego Męża uczyniła to Pani Wanda Szolginiowa w dniu 3 września 1996 roku, za co Jej w tym miejscu jeszcze raz najserdeczniej dziękujemy. Owa "księga pielgrzymstwa lwowskiego", jak ją nazwał Witold Szolginia, to pamiątka bezcenna.³ Oprawiona jest w czerwoną skórę, a zewnętrzna strona przedniej okładki, oprócz plakietki fundatorów, zawiera 43 odznaki najrozmaitszych organizacyjnych jednostek różnych rodzajów broni Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Księgę inicjuje wpis Władysława Raczkiewicza, prezydenta RP na wychodźstwie, dokonany w Londynie w 1944 roku. Zaś ostatni wpis w Księdze złożył gen. Władysław Anders 19 czerwca 1951 roku, także w Londynie a Księga zawiera wpisy znanych dowódców i przedstawicieli różnych jednostek wojskowych; wielu zespołowym wpisom towarzyszą liczne odciski pieczęci poszczególnych wojskowych jednostek organizacyjnych Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie; jest sporo rysunków, malunków akwarelą i gwaszem.

Inny tematycznie przekaz Witolda Szolgini, oczywiście lwowski, dokonany w październiku 1994 roku, to 72 rysunki (barwne akwarele), Tadeusza Pobóg-Rossowskiego (syna malarza Władysława Rossowskiego). Ten cykl, opatrzony przez autora wspólnym tytułem "Polska zima 1. 11 - 22. 11" jest jakby ilustrowaną gazetką wydarzeń we Lwowie w okresie od 1 listopada 1918 do wiosny 1919, przedstawionych w sposób satyryczny. Rysunki są dokumentem chwili: pełne humoru, satyry, ale też i dramatyzmu owych dni walki o Lwów; wszystkie opatrzone są tekstem, komentarzem chwili. Wykonane na białym papierze, przeważnie formatu 18 x 16,5 cm, naklejone na biały lub szary karton o wymiarach 29,5 x 23 cm. Szolginia przekazał też dużą grupę materiałów określanych jako dokumenty życia społecznego: druki firmowe i rachunki licznych zakładów, sklepów, instytucji lwowskich, recepty i opakowania lwowskich aptek, dyplomy i indeksy różnych osób z wyższych uczelni Lwowa, świadectwa szkolne, różne legitymacje, dokumenty finansowe itd; także sporo pojedynczych numerów lwowskiej prasy, kilkadziesiąt wycinków prasowych z

2 Pamiętniki-albumy Pani Władzy Majewskiej przekazała do zbiorów KOLEKCJI LEOPOLIS Pani Wanda Szolginiowa w sierpniu 1996 r.

3 Zob. W. Szolginia, *Tamten Lwów*. Tom VI: *Rozmaitości*, Wr. 1994 s. 126-140 /szczegółowy opis Księgi Pamiątkowej Rozgłośni Lwowskiej Polskiego Radia/.

prasy lwowskiej lub dotyczących Lwowa. Istotną część tych dokumentów otrzymał wcześniej od osób bezimiennych, ale też nadesłały je konkretne osoby, np. Jerzy Masior z Nowego Sącza, Tadeusz Mroczek z Koszalina, Beata Słuszkiewicz-Kaczorowska z Sopotu, Maria Skierska ze Lwowa, Krystyna Panek ze Lwowa.

W. Szolginia ofiarował 56 reprodukcji grafik własnego autorstwa (przedstawiających Lwów) oraz 8 reprodukcji exlibrisów (m.in. A. Hiolskiego, J. Parandowskiego). Nie tylko zbierał, przekazywał, ale też uczestniczył w popularyzacji zbiorów lwowskich. Oprócz udziału we wspomnianej "Gawędzie o Lwowie" 26 czerwca 1994 roku miał spotkanie autorskie, zatytułowane "Tamten Lwów"; była to impreza towarzysząca wystawie "DARY I NABYTKI KOLEKCJI LEOPOLIS MUZEUM NIEPODLEGŁOŚCI W WARSZAWIE". W. Szolginia zrekonstruował swe doświadczenia z pracy nad gromadzeniem materiałów do publikacji, charakteryzował różne zbiory i zabytki, mówił o powstawaniu tekstu wielotomowego wydawnictwa, o ogromie włożonej pracy w dane wówczas trzy tomy z cyklu "Tamten Lwów". Ale nie trud i ciężar pracy dominował w relacji Autora, lecz z całego serca spełniana powinność wobec ukochanego miasta, świadectwo wypełniania miłego obowiązku dla pamiętania o Lwowie wtedy i zawsze.

W ramach "Weekendu lwowskiego" - imprezy towarzyszącej kolejnej wystawie w Muzeum Niepodległości w Warszawie, zatytułowanej "WE LWOWIE PRZED STU LATY. U źródeł Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego" - 22 października 1995 roku odbyło się spotkanie z kolekcjonerami pamiątek kresowych (Kresowianów), z udziałem Witolda Szolginia i Janusza Wasylkowskiego. Ponad dwustu zebranych wówczas w sali ekspozycyjnej słuchaczom Witold Szolginia opowiadał o swoich Leopolitanach i Kresowianach, o drogach ich pozyskiwania. Mówił o bardzo różnych rodzajowo i tematycznie zabytkach z ogromnym znanstwem. Swoją gawędą wywołał nie tylko wielkie zainteresowanie, ale spowodował mnóstwo zapytań o kolekcjonerstwo, uzyskał też odpowiedzi na stawiane przezeń pytania, jak chociażby to dotyczące oliwy kościanej w firmowej butelce Składu Farb i Materiałów Sudhoff i Grabowski we Lwowie, ul. Akademicka 8. Przy pomocy słuchaczy wyjaśniło się, że owa oliwa kościana, którą W. Szolginia przyniósł i przekazał do zbiorów KOLEKCJI LEOPOLIS, była wytwarzana z kości zwierzęcych w rzeźni we Lwowie, a używana do oliwienia urządzeń precyzyjnych. Na tym samym spotkaniu opowiedział szczegółowo, z ogromnym poczuciem humoru, historię szczególnej pamiątki w Jego zbiorach: historię pewnego wachlarza - karnetu balowego nieznannej właścicielki z podpisami danserów, ale jakich danserów: Jana Kasprowicza, Jana Pietrzyckiego, Leopolda Staffa, Sobolewskiego, Józefa Chmielińskiego, Juliusza Germana, Kornela Makuszyńskiego, Władysława Kozickiego, Aleksandra Augustynowicza, Pieniążka, Zygmunta Wasilewskiego, Kazimierza Sichulskiego, Bertolda Merwina i Fryderyka Pautscha⁴. Ów bal miał miejsce 29 stycznia 1910 roku we Lwowie, a dochód przeznaczony był na budowę Domu Akademickiego imienia Andrzeja hrabiego Potockiego.

Miałam okazję poznać Pana Witolda Szolginia, słuchać Jego wykładów i gawęd, korzystać wielokrotnie z Jego wiedzy i cennych rad przy opracowywaniu Leopolitanów groma-

4 Historię owego wachlarza opisał szczegółowo Witold Szolginia w tomie wspomnień pt. *Pudełko lwowskich wspomnień pełne*, Wr. 1994 s. 67-114.

dzonych w Muzeum Niepodległości w Warszawie. Tak bardzo żał, że to zostało nagle przerwane, że nie można już skorzystać z Jego żywego słowa. W Warszawie i gdzie indziej, także w Jego ukochanym Lwowie, żegnano Go Mszą Świętą. Docent dr hab. inż. arch. Witold Szolginia dla nas w Muzeum Niepodległości w Warszawie pozostanie w pamięci jako Wielki patriota Lwowa, współzałożyciel i hojny darczyńca Kolekcji Leopoldis, Człowiek życzliwy i nasz Przyjaciel.

Pani Wandzie Szolginiowej serdecznie dziękuję za przygotowanie danych biograficznych dotyczących Witolda Szolgini.

Dołączone do tekstu zdjęcie Witolda Szolgini w Jego warszawskim mieszkaniu na tle zbiorów, wykonał syn Krzysztof w 1996 roku.

H.W.

Witold Szolginia